

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РОЗМІРУ

Структура фінансового забезпечення господарської діяльності вітчизняних підприємств за їх розміром (табл. 1) демонструє, що не зважаючи на світову практику, відповідно якій основним джерелом фінансування малих і середніх підприємств (МСП) є власний капітал [1], для вітчизняних МСП характерна значна перевага запозиченого. Для великих підприємств частка власного капіталу значно більше, має тенденцію до зростання, коефіцієнт фінансової незалежності наближається до мінімального значення нормативу.

Таблиця 1

Структура фінансування вітчизняних підприємств за розміром, %

	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства	З них мікропідприємства	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства	З них мікропідприємства
Структура пасивів								
	власний капітал				запозичений капітал			
2013	40,43	31,51	29,53	29,79	59,57	68,49	70,47	70,21
2014	32,96	19,30	20,40	23,86	67,04	80,70	79,60	76,14
2015	43,56	15,91	18,00	22,63	56,44	84,09	82,00	77,37
2016	45,25	14,52	7,21	6,79	54,75	85,48	92,79	93,21
Структура запозиченого капіталу								
	довгострокові зобов'язання і забезпечення				поточні зобов'язання і забезпечення			
2013	30,31	28,81	26,23	23,28	69,69	71,19	73,77	76,72
2014	31,47	32,29	26,18	24,54	68,53	67,71	73,82	75,46
2015	33,59	28,60	23,92	21,76	66,41	71,40	76,08	78,24
2016	28,44	25,31	15,68	13,70	71,56	74,69	84,32	86,30
Складові поточної заборгованості								
	короткострокові кредити банків				поточна кредиторська заборгованість			
2013	12,75	15,26	13,21	14,42	71,28	56,73	39,70	34,67
2014	11,95	13,28	15,62	18,72	69,19	56,35	38,95	34,46
2015	11,85	9,78	11,75	13,39	68,28	55,57	36,39	33,81
2016	13,35	10,30	4,04	3,96	64,73	54,66	23,29	19,26

Джерело: розраховано автором за даними [2–3]

Разом із цим, такі тенденції, є результатом стану та динаміки розвитку національної економіки в результаті фінансово-економічної кризи 2008 р. та під впливом нестабільності 2014–2015 рр., а не виваженої фінансової політики суб'єктів господарювання. Комерційні банки значно зменшили кредитування підприємств, у першу чергу великих, у результаті накопичення проблемних кредитів до критичного рівня – 56,5% сукупних кредитів на початок 2018 р. є непрацюючими, з них 84,4% приходяться на юридичні особи, біля половини корпоративних кредитів та чверті заборгованості корпоративного сектору належить 20 найбільшим бізнес-групам України [4]. Поряд із цим, зменшується прибуток та зростають збитки, особливо малих і середніх підприємств – великі підприємства забезпечили 49% прибутку до оподаткування у 2012 р., й відповідно 247%, 88%, 63% у 2013–2016 рр. [3]. В результаті прибуток не стає джерелом фінансування модернізації та інноваційного оновлення, а збиток вимиває власний капітал. Національний ринок цінних паперів є дуже малим (у 2017 р. 7,6 млрд дол. США або 45,7% ВВП (рекомендовано 60-90%)) і фактично не працює (у 2017 р. відношення обсягу торгів акціями на фондовому ринку до ВВП – 4,2%). Залучення капіталу підприємств за рахунок емісії акцій відбувається переважно державними підприємствами (ПАТ НАК «Нафтогаз України», ПАТ «Укрпошта», ПАТ «Укрзалізниця») та фінансовими установами (ПАТ КБ «Приватбанк»), зокрема в результаті реорганізації або для докапіталізації. Щодо емісії облігацій, то за виключенням окремих років, основними емітентами переважно є фінансові установи, інфраструктурні підприємства (управління, транспорт, телекомунікації), які знову ж, перебувають у державній власності і є монополістами (Державне агентство автомобільних доріг України, ПАТ «Укрпошта», ДП «Придніпровська залізниця», ПАТ «НАК «Нафтогаз України»).

Аналіз структури фінансування капітальних вкладень вітчизняних підприємств демонструє, що основними джерелами є власний капітал (2017 р. 69,1%), банківські кредити (6,6%). Втім великі накопичені збитки, нерозвиненість фондового ринку, недоступність довгострокових кредитів для суб'єктів господарювання значно знижують спроможність інноваційного оновлення виробничого потенціалу. При потребі прямих іноземних інвестицій для нормально розвитку економіки України в 20 млрд дол. США щорічно [5], в 2012 р. ПІІ у країну становили 5,3 млрд дол. США, в 2013 р. – 5,5 млрд, в 2014 – 2,5 млрд, 2015 – 3,8 млрд, 2016 р. – 4,4 млрд, 2017 – 1,6 млрд. [3].

Отже, особливістю вітчизняної економіки є те, що певною мірою перспективи її розвитку залежать від спроможності банківських установ виступати в якості джерел фінансування діяльності підприємств.

У 2017–2018 рр. комерційні банки поступово змінюють свої пріоритети у кредитуванні: зростає інтерес до МСП. У 2017 р. частка малого бізнесу в загальному портфелі банків зросла з 6% до 15%. А на початку 2018 р. за результатами опитування всіх українських банків 72% планують кредитувати малий і середній бізнес, лише 52% заявили про бажання кредитувати великі підприємства [6]. За перший квартал 2018 р. кредитування МСП збільшилось на 22%, а великих практично не змінилося. Це обумовлено тим, що стабільність банківської системи поступово відновлюється, процентні ставки поступово знижуються, МСП починають активніше кредитуватися. Частина КБ лібералізує умови кредитування МСП в результаті пом'якшення внутрішніх нормативів і критеріїв кредитної політики в корпоративному сегменті, зростання конкуренції на банківському ринку, підвищення ліквідності і капіталізації банківських установ. З середини 2017 р. банки почали пропонувати цікаві продукти для МСП. Втім залишається ряд проблем, від вирішення яких залежить активізація кредитування підприємств, не залежно від розміру: завершення реформи державного управління та судової реформи, активізація інституційних та економічних реформ, залучення коштів населення на фінансовий ринок, подальше зниження рівня доларизації, макрофінансова стабільність й ін.

Для великих підприємств вкрай важливим сьогодні є вирішення питання проблемних кредитів, що покращить структуру балансу і, як результат, підвищить їх рівень платоспроможності, фінансової незалежності, прибутковості. В подальшому це підвищить кредитний рейтинг та інвестиційну привабливість, що дозволить збільшити інвестиційну та інноваційну активність за рахунок джерел, як національного, так і міжнародного фінансового ринку. Якщо залучення коштів на фондовому ринку більшою мірою пов'язано з розвитком макроекономічного і фінансового середовища, то здатність збільшувати капітал за рахунок реінвестиції прибутку, облікової політики, кредитування переважно залежить від самого підприємства. Крім того, для розширення фінансового забезпечення для великих підприємств доцільним є використання формальних і неформальних організаційних форм співпраці великих і малих підприємств (консорціуми, холдинги, кластери, технопарки, франчайзинг, венчурний бізнес, лізинг, аутсорсинг, стратегічні альянси, міська агломерація, інтрапренерство, ін.) та великих підприємств і держави (державні закупівлі та замовлення, проектне фінансування, грантові програми уряду та міжнародних фінансових організацій, проекти державно-приватного партнерства (Greenfield Projects, концесія, оренда, спільні підприємства, венчурні фонди, технологічні зони, євро регіони, ін.).

Для малих і середніх підприємств залучення необхідного обсягу фінансових ресурсів для розвитку, перш за все, потребує забезпечити відновлення та зростання прибутковості. В подальшому це дозволить отримати доступ

і до зовнішніх джерел, перш за все, кредитів – сьогодні лише 10% підприємств використовують кредити. Вагому роль у фінансовому розвитку МСП може зіграти співпраця з великими підприємствами, державою, зокрема з Фондом підтримки підприємництва України та в межах Регіональних програм підтримки підприємництва. Доступна для українських МСП допомога і міжнародних та європейських фондів. Серед міжнародних слід відзначити програми Міжнародної фінансової корпорації, Європейського банку реконструкції та розвитку, Німецько-українського фонду, Німецького державного банку розвитку. Серед європейських – це, перш за все, COSME, InnoFin («Горизонт-2020»), Creative Europe, EaSI Програма зайнятості та соціальних інновацій й ін. [7, с. 128]. Якщо, на відміну від великих підприємств, малим і середнім практично не доступні ПП, то вони можуть використовувати сьогодні такі інноваційні інструменти залучення фінансових ресурсів на міжнародному фінансовому ринку, як венчурні інвестиції, фандрайзинг, краудсорсинг, краудфандинг, ангельські інвестиції.

Отже, сучасний стан вітчизняних підприємств, не залежно від розміру, демонструє дефіцит фінансових ресурсів, як для покриття поточних потреб, так потреб розвитку. Вирішення цієї проблеми потребує удосконалення фінансової політики суб'єктів господарювання, враховуючи особливості фінансово-господарської діяльності в залежності від розміру.

Література:

1. Ломачинська І.А. Удосконалення фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні в контексті польського досвіду / І.А. Ломачинська // *A conceptual framework for economic growth in the age of globalization: kollektive monograph.* – Verlag SWG imex GmbH Nunberg, Deutschland, 2016. – Р. 253-263.
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва / За ред. М.С. Кузнецової. – К. : Державна служба статистики, 2017. – 624 с.
3. Економічна статистика [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
4. Больше половины кредитов в украинских банках оказались дефолтными // *Сегодня*, 4 декабря 2017 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://is.gd/7CEVg1>. – Название с экрана.
5. Українська економіка-2018: ризики, виклики та можливості // *Сьогодні*, 7 січня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://is.gd/9e83Ie>. – Назва з екрана.

6. Шульга О. Кого планують кредитувати українські банки в 2018 р. [Електронний ресурс] / О. Шульга // Новое время. Бізнес. – 21 лютого 2018 р. – Режим доступу: <https://is.gd/Z4xoJL>. – Назва з екрана.
7. Мельник В.М., Ломачинська І.А. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України / В.М. Мельник, І.А. Ломачинська // Економічний вісник: серія фінанси, облік, оподаткування. – 2017. – №1. – С. 120-128.

Ю.О. Максимова

викладач

ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕЛЕКТРОННИМ БІЗНЕСОМ У БАНКУ

З розвитком інформаційних технологій все більше уваги приділяється електронному бізнесу. Незважаючи на свої очевидні переваги (відкритість, демократичність, глобальність тощо), електронний бізнес є надто агресивним середовищем підприємництва, успіх в якому цілком залежить від глибоко продуманої стратегії діяльності. Дійсно, ґрунтовні основи електронного бізнесу залишаються колишніми: його метою є одержання прибутку, генерування грошових потоків і створення конкурентних переваг. Єдина відмінність електронного бізнесу від класичних методів ведення бізнесу полягає в тому, що він функціонує швидше, отже, його конкурентні переваги є швидкоплиннішими [1, с. 250].

Український ринок електронного бізнесу розвивається на фоні загального розвитку бізнесу нашої країни. Впровадження електронних методів в сучасний бізнес визначається виробничою необхідністю, де вирішальним цілком є економічна вигода від застосування нових технологій. Більшість великих і середніх українських підприємств вже зрозуміли зручності, що досягаються ними при використанні Інтернет у бізнесі [2, с. 73].

У банківській діяльності існує поняття *retail banking*, що включає всі види обслуговування приватних осіб. Ця частина діяльності, як правило, не розглядається і не включається в проекти систем автоматизації банків – дуже складна і громіздка основна діяльність банку, що вимагає не лише обліку всіх видів операцій, що виконуються протягом операційного дня, але і економічного аналізу діяльності, розрахунків по кредитах і депозитах, обліку операцій з валютою і оптимізації ключових бізнес-процесів банку.

Обслуговування клієнтів часто залишається одним з самих трудомістких видів робіт. В Україні проблеми автоматизації бізнес-процесів сфери retail лише з'являються, тому поважно починати їх вирішувати комплексно